

LEARNING PROCESS IN MUSIC AT THE INITIAL STAGE OF SECONDARY SCHOOL- ANALYSIS OF ELEMENTS FOR SHEET MUSIC AND MUSIC LITERACY

Tsvetanka Popova

South-West University „Neofit Rilski”- Blagoevgrad, popova.70@abv.bg

Abstract: The report examines the curriculum in music at an early stage of secondary education and part of the course content approved by the Ministry of Education and Science (MES) textbooks applied in school in the school year 2019/2020. The focus is on analysis of the methodology of presenting the elements of a music literacy and writing music and proposals of various copyright collectives to create an appropriate and adequate learning environment, consistent with the Law on pre-school and school education. One of the main reasons for the creation of this law was to encourage individual development of each person using attractive forms of learning. After the analysis of the content of the curriculum in music at an early stage can ascertain their suitability to new ideas and positive trends in musical- educational process. Musical activities, tailoring teaching units are consistent with the age skills of students to perceive music and hearing their accumulated experience. Stands out is the great thematic richness associated with upgrading the basics in literacy and music note alphabet script. In different versions of music textbooks present various visual aids: interesting, fun and accessible for kids. The most important in one textbook music is the music itself. It is used to perform all tasks and objectives of music education and education in Bulgarian schools that occur only in a practical way - by participating in various musical activities. Knowledge of musical arts are important but they themselves do not develop and do not form the musical culture of students. Using the experience of children is extremely important to offer a smooth transition and maximum continuity in terms of expected knowledge, skills and competencies. The basic operation is the spiral, where very precise expands the music experience, introduces new concepts and knowledge that enrich different areas of musical art. Continuing and upgrading are efforts to rationalize the musical language detection and installation of emotional responsiveness, to stimulate interest and experience in communicating with music. A special place in musical-educational process is given to the teacher who has the opportunity to lead in the right direction their students and unobtrusively give them the right to be creators of modern times.

Keywords: Music, primary school, educational content, a music literacy.

УЧЕБНИЯТ ПРОЦЕС ПО МУЗИКА В НАЧАЛЕН ЕТАП НА СРЕДНОТО УЧИЛИЩЕ- АНАЛИЗ НА ЕЛЕМЕНТИТЕ ЗА НОТНО ОГРАМОТЯВАНЕ И МУЗИКАЛНА ПИСМЕНОСТ

Цветанка Попова

Югозападен университет „Н. Рилски“ – Благоевград, popova.70@abv.bg

Резюме: В докладът се разглеждат учебните програми по музика в начален етап от средното образование и част от учебното съдържание в одобрените от Министерство на образованието и науката (МОН) учебници, приложени в училище от учебната 2019/2020 година. Вниманието е насочено към анализ на методологията на представяне на елементите за нотно оgramотяване и музикална писменост и предложенията на различните авторски колективи за създаване на подходяща и адекватна образователна среда, съобразена със Закона за предучилищно и училищно образование. Една от основните причини за създаване на този закон беше да се насърчава индивидуалното развитие на всяка личност, като се използват привлекателни форми на обучение. След проведенният анализ на съдържанието на учебните програми по музика в начален етап може да се констатира тяхната пригодност към новите положителни идеи и тенденции в музикалнообразователния процес. Музикалните дейности, конструиращи урочната единица са съобразени с възрастовите умения на учениците да възприемат музика и натрупаният им слухов опит. Откроява се голямото тематично богатство, свързано с надграждане на основите в нотното оgramотяване и музикалната писменост. В различните варианти на учебници по музика присъстват многообразни нагледни средства: интересни, забавни и достъпни за децата. Най- важното в един учебник по музика е самата музика. Чрез нея се осъществяват всички цели и задачи на музикалното образование и възпитание в българското училище, които се реализират единствено на практическа основа – чрез участие в различни музикални дейности. Важни са и знанията за музикалното изкуство, но те сами по себе си не развиват и не формират музикалната култура на учениците. Използвайки опита на децата е изключително важно да се предложи плавен преход и максимална

приемственост по отношение на очакваните знания, умения и компетентности. Основният принцип на работа е спираловидният, при които много прецизно се разширява музикалният опит, въвеждат се и нови понятия и знания, които обогатяват различните области от музикалното изкуство. Продължаващи и надграждащи са и усилията за осмисляне на музикалния език, за разкриване и изграждане на емоционална отзивчивост, за стимулиране на интереса и преживяването при общуването с музика. Специално място в музикалнообразователния процес е предоставено на учителя, който има възможност да ръководи в правилната посока своите ученици и ненаатрапчиво да им дава правото да бъдат творците на новото време.

Ключови думи: Музика, начално образование, учебно съдържание, нотно ограмотяване

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Една от главните причини за всяка образователна промяна е част от всяко обществено преустройство. То поставя нови претенции по отношение на философията на образователната система. Епохата на глобализация и активното развитие на технологиите, на свой ред налага и нова концепция за образованието. Подходяща и адекватна образователна среда, в която да се насърчава индивидуалното развитие; формирането на личности – знаещи, можещи и комуникативни; практическа насоченост на учебното съдържание; привлекателни форми на обучение-това са малка част от изискванията на новото време.

Европейското образователно пространство наложи нови правила в сферата на образованието, с които също трябва да се съобразяваме. Съвременната европейска рамка утвърди системата от компетенции като основен механизъм за измерване на степента на знание и образователна ефективност. Ключовите компетенции се превърнаха във важен фактор за усъвършенстване развитието на личността, и за повишаване на нейната мотивация и адаптивност към училищното обучение. социално и културно израстване. Следователно, тяхното формиране трябва да бъде заложено в учебно-възпитателния процес още от най-ранна възраст.

Настоящият анализ насочва вниманието към учебните пособия и учебници по музика за 4 клас, одобрени и влезли в употреба през учебната 2019/2020г. Като последен клас от началния етап на основната образователна степен, той се явява мост към предстоящи музикални предизвикателства сред учениците. Използвайки опита на децата е изключително важно да се предложи плавен преход и максимална приемственост по отношение на очакваните знания, умения и компетентности. Основният принцип на работа е спираловидният, при които много прецизно се разширява музикалният опит, въвеждат се и нови понятия и знания, които обогатяват различните области от музикалното изкуство. Продължаващи и надграждащи са и усилията за осмисляне на музикалния език, за разкриване и изграждане на емоционална отзивчивост, за стимулиране на интереса и преживяването при общуването с музика.

2. АНАЛИЗ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА ПО МУЗИКА ЗА 4 КЛАС

Новата учебна програма по музика за четвърти клас се въведе през учебната 2019/2020 година (Приложение №12 от Закона за предучилищното и училищното образование). В нея е заложено да продължава спираловидното разширяване на учебното съдържание по основните области на компетенции, натрупани в процеса на обучение от първи до трети клас. Надграждането на базисните знания и компетентности, според учебните програми е обобщено от авторския екип на изд. Булвест- Клет България. Например: Глобална тема „Тонове трайности“ се променя в „Елементи на нотописа“ в 3 клас и „Начална нотна грамотност“ в 4 клас. „Посока на движение на мелодията“ става „Мелодично движение“ в 3 клас и „Мелодия“ в 4. В хода на учебната дейност се залага на създаването на умение за екипност, стимулира се креативното поведение и интересът към търсенето, съхранението и разпространението на музикална информация. В края на учебния процес от учениците се очакват знания, умения и отношения, свързани с: определяне еднаквост, различие и подобие в песни и инструментални творби от изучавания репертоар; разпознаване на метрумите 2/4, 3/4, 4/4, 5/8, 7/8. Надграждането по отношение на нотописа се осъществява с темата „Начална нотна грамотност“, чрез която се развиват следните умения: „разпознаване нотни стойности и паузи до осмини; анализиране на мелодичното движение по слух и с помощта на опростен нотен запис; използване на основните елементи на нотописа като зрителна опора при изпълнение на мелодии с тонови имена“. <https://www.mon.bg/bg/2190>
Новото е въвеждане на размер 9/8 и ритмична група – четвъртина с точка и осмина;

Издателство „РИВА“

Екипът на изд. Рива е в същия състав и прави впечатление многообразието от идеи при представяне на учебното съдържание. Още след направения преговор, към знанията за тоновете трайности е добавена и темата за четвъртина с точка и осмина. Авторите са показали начините на броене и отмерване „с махове“(Георгиев, 2019а, с. 8) с достатъчно зрителни примери. Във връзка с осъзнаване посоката на движение на мелодията и свързването и с тонови имена, в тема „Мелодия“ графично е показано това

движение под нотен текст на изучаваната песен. (Георгиев, 2019а, с. 11) Вниманието на учениците още следващият час се насочва и към ритъмът, като едно от изразните средства в музиката. С помощта на много забавни скороговорки и интересни задачи, авторите дават възможност децата да усетят връзката между тоновете трайности и сричките в думите. Например: „Чети скороговорките. Произнасяй ги отчетливо и със забързване!:

Бурен барабан е Боре.

Бързо Борето бърбори.

Боре, бре, не бърбори!

Боре, бърбенето спри!“

На същата страница са дадени ритмични комбинации от четвъртини, осмини, половини, четвъртина с точка и осмина и паузи, които са подредени по различен начин. Групирани са по сложност в 4 групи и на децата задачата е да преминат последователно през всички нива, като изпяват тоновете трайности. Всички тонове са с една и съща височина. Идеята е децата да успеят да усетят съотношенията на тоновете в ритъма, чрез редуване на кратки, дълги и по- дълги тонови трайности и паузи. Продължава разглеждането на изразните средства в музиката чрез темата „Метрум“, който е обяснен по следния начин: „ Редуването на силни и слаби времена в музиката“ (Георгиев, 2019а, с.13), като силното ни дава знак кога да започнем да танцуваме. Предоставени са схеми, в които ясно е обяснено мястото на силното време във всеки равноделен размер и относително силното в размер 4/4. Задачата е : „Пляскай с длани на силното време и с юмруци на слабото“, но никъде **не е обяснено как се пляска на относително силното!!**

С интересни идеи продължават представянето и на останалите изразни средства на стр. 14 и стр. 15- Темпо, тембър и динамика.

Смятам, че интересът на децата ще се провокира от тема „Съвременни технологии в музиката“ е показано конкретно безплатно приложение: „Маестро музикален композитор“ (Георгиев, 2019а, с. 40), в което стъпка по стъпка е демонстрирано как могат сами да композират музика на база досегашните си знания. И след изучаване на особеностите и на Дайчовото хоро (Георгиев, 2019а, с. 49) за децата са подготвени много и забавни задачи за проверка на знанията им, чрез темите: „Музикална разходка“ и „Музикална главоблъсканица“.

3. ИЗДАТЕЛСТВО ПРОСВЕТА ПЛЮС

Допада ми начинът, по който авторите подхождат към нотното оgramотяване. Съобразявайки се с факта, че в общообразователното училище крайната цел не е самостоятелно пеење по ноти, авторите смятат, че „учениците по- скоро трябва да познават и използват нотите като белег за височина и трайност“ (Калоферова, 2019, с. 11) Поради това те са заложили идеята всички нотни примери в учебника да бъдат обвързани с практически задачи. Вниманието ми привлече игровото представяне на доста от темите в учебното съдържание. При представянето на тембъра, авторите залагат на познатото като предлагат играта „ Кой съм аз“ (Калоферова, 2019а, с. 11), в която се включват всички деца от класа като се представят с различен тембър. „Музикален експеримент“ пък е игра, в която в шешета децата поставят различно съдържание и се чува разнообразен тембър. Като музикална задача е дадена мелодията от произведението „ Полетът на бръмбара“, представена от познати и различни инструменти. Целта е децата да осъзнаят, че тембъра променя възприемането на мелодията .

В тема „Ноти и паузи“ (Калоферова, 2019а, с. 13), освен припомняне на вече изучените знаци в музиката, на децата е показан и друг начин за записване на осмините- чрез една обща свързваща черта. Отново се предлага ритмична игра- по гласова команда се изпълняват различни комбинации от ритъм върху инструментален фон. Целта е децата да запомнят и повторят с пляскане и в точно определен момент, веднага след като прозвучи моделът.

Следващата среща с ритъма е предвидена за по- късен етап(Калоферова, 2019а, с. 32), където с опора върху нотен текст са предвидени за изпълнение ритмични движения, комбинирани с изговаряне на неутрални срички. Всичко това е подплатено със снимков материал и графично представяне на тоновете трайности. А пък на следващата страница, темата за ритъма е обогатена с интересно предложение от африканска традиционна песен, в която пеењето на кратки мелодии се редува с ритмични движения/ тропане с крака, удари върху бедрата, пляскане с ръце и възгласи/

4. ИЗДАТЕЛСТВО ПРОСВЕТА

Авторският състав на това издателство още в началния преговор дават идеи за различни изречения, с преплетени в тях изучени ноти. Децата трябва да прочетат изреченията и да разкрият смисъла им. Веднага след това предложението за игра е ритмика в размер 3/4 (Минчева, 2019а, с. 9). След като се разучи,

заданият ритъм се изпълнява от класа, разделен на 3 групи, като канон. Децата срещат доста затруднения при разграничаването на ритъмът от метрума, затова определено подкрепям задачи, в които е зададена цел: откриването на разликите между двете изразни средства. След няколко часа вниманието ми привличат нови ритмични задачи. 1 задача гласи: „Изговорете стихотворението с написаният ритъм“ (Минчева, 2019а, с. 13). Даден е ритъм в размер 2/4, като в първите 2 такта има 8 осмини, следвани в 3 такт от две четвъртини /Първа и трета строфа от стиха/. А за втора и четвърта строфа промяната е в 3 такт- четвъртина и четвъртина пауза. Стихотворението е следното:

Облаци забулиха небето
Тихо, мрачно, сиво е навън
Брули вятър почернели клони,
всичко готви се за зимен сън.

Втора задача на същата страница е творческа: „Съчинете съпровод и го запишете с нотни стойности и го изпълнете с дайре, клавиеси или гребен“. Дадени са примери и възможности и децата да проявят активност. За музикална опора на темата ритмична група четвъртина с точка и осмина е предвидена народната песен „Седнала е“ (Минчева, 2019а, с. 20). Докато разглеждах темите и задачите, на вниманието ми попаднаха доста интересни задачи, които смятам, че определено ще провокират децата да мислят. Например: „Да прочетат имената на музикални инструменти, написани на обратно и с разбъркани букви“; „Да открият коя от показаните графики отговаря на разучена мелодия“; „Да изпълнят огледално показаната мелодия и да заместят навсякъде, където има ритмична група от 2 четвъртини с четвъртина с точка и осмина, като след това я изпълнят с новия ритъм“. (Минчева, 2019а, с.23).

В учебното съдържание на разглежданото издателство, темата „Дайчово хоро“ е представена отново с интерактивни ритмични игри. Децата се разделят на групи и всяка група изпълнява различни движения на изучавания инструментален съпровод.

- Първа група потропва върху чина метричната група на четириременния неравноделен метрум със задържане на четвърто време.

-Втора група изпълнява сричките ти- ри/3 ти-ри-ри

-Трета група тропва последователно с ляв, десен крак, пляска с ръце и удря по чина с две ръце.

- Четвърта група – /по желание/ – с краката- десен, ляв, десен, двата крака заедно или огледално (Минчева, 2019а, с. 40).

За финал се предлага поредицата „Забавна музикална математика“ (Минчева, 2019а, с. 55), в която са подбрани задачи, решенията на които обобщават всичко научно и дават възможност децата да превърнат знанията в умения и компетентности.

5. ИЗДАТЕЛСТВО КЛЕТ БЪЛГАРИЯ

Изд. Булвест 2000 и **Анубис** са представлявани от 2019 г от изд. **Клет България**. Авторският колектив отново е запазен и в двете представителства. Откривам и при двата колектива още в началото идея за музикално състезание, като в Булвест 2000 се състои от 8 задачи, свързани с натрупаните знания от 3 клас, касаещи елементите на нотописа и на музикална изразност (Вълчинова- Чендова, 2019а, с. 25). Задачата е да се поставят знаците < , > или = . Децата са разделени на отбори и трябва да демонстрират бързи реакции, като показват знания за правилното делене на тоновете в музиката и съотнасят паузите с нотните стойности. За изд. Анубис състезанието е с надслов „Светът на музиката“. (Русков, 2019а, с. 22-23). Отново се оформят 2 отбора, които да се състезават като показват усвоени знания, умения и компетентности от учебното съдържание на 3 клас. Общото също е, че и двете издателства разглеждат неравномерното пулсация на 4 към края на учебната година и предлагат разнообразни идеи и задачи за активно двигателно участие на децата с цел неусетно възприемане на специфичния метрум. Музикалният материал е внимателно подбран и максимално въздействащ / Песен „ Хубав Петко“/. Отново за точното възприемане и усещане на ритмична група четвъртина с точка и осмина се грижи песента „ Вятър ечи“ (Вълчинова- Чендова, 2019а, с. 26). като още в следващия час на децата се предоставя възможност да открият грешката в нотен запис, при който има променени тонови трайности и това е един от начините за упражняване на новата ритмична група. Авторите от издателство Анубис предлагат и интересна творческа задача за свирене с детски цветен ксилофон, като графично и цветно представят тоновете трайности в съответствие с цвета им на инструмента. Задачата би се получила естествено, ако има предоставен инструмент за всяко дете и то има възможност да се докосне и да опита да свири, като спазва цветовете.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След проведенният анализ на съдържанието на учебните програми по музика в начален етап и одобрените учебници по музика, може да се констатира тяхната пригодност към новите положителни идеи и тенденции в музикалнообразователния процес. Музикалните дейности, конструиращи урочната единица са съобразени с възрастовите умения на учениците да възприемат музика и натрупаният им слухов опит. Предварително заложеното разнообразие от учебници с различни авторски колективи наложи осъществяването на един по-подробен преглед. Новата методология на представяне на елементите на музикална изразност е съобразена с държавните образователни стандарти. Нотното ограмотяване и усвояването на елементите на музикалната изразност, са заложи още в учебниците от първи клас, но то най-засилено присъства в обучението по музика в трети клас. В очакваните резултати от подготовката на учениците присъстват основни ключови компетентности. Със задоволство може да се отбележи, че предоставената информация от учебния материал е поднесена по атрактивен начин. В различните варианти на учебници по музика присъстват многообразни нагледни средства: интересни, забавни и достъпни за децата. В музикалнообразователния процес се залага на условия за по-ефективно развитие на музикалните способности, като действаща сила за емоционално общуване с музиката и реализация на музикалните дейности. В този процес е отделено и специално място на ролята на учителя, който да ръководи в правилната посока своите ученици и ненаатрапчиво да им дава възможност да бъдат творците на новото време.

ЛИТЕРАТУРА

- Вълчинова-Чендова, Е., Марчева, П., Ангелска, В., (2019а). Музика за четвърти клас, София: Булвест. Клет България.
- Вълчинова-Чендова, Е., Марчева, П., Ангелска, В., (2019). Книга за учителя по музика за четвърти клас, София: Булвест. Клет България.
- Георгиев, Адр., Андасорова, М., Ковачева, Р., (2019а) Музика за четвърти клас, София: Рива.
- Георгиев, Адр., Андасорова, М., Ковачева, Р., (2019) Книга за учителя по музика за четвърти клас, София: Рива.
- Калоферова, Г., Сотирова, В., Драганова, Р., (2019а). Музика за четвърти клас, София: Просвета плюс.
- Калоферова, Г., Сотирова, В., Драганова, Р., (2019). Книга за учителя по музика за четвърти клас, София: Просвета плюс.
- Минчева, П., Филева, Кр., Кацарова, Д., (2019а). Музика за четвърти клас, София: Просвета.
- Минчева, П., Филева, Кр., Кацарова, Д., (2019). Книга за учителя по музика за четвърти клас София: Просвета.
- Рускова, Я., Русков, Ст., Лобутова, М., Паскалева, Р., (2019а). Музика за четвърти клас, София: Анубис. Клет България.
- Рускова, Я., Русков, Ст., Лобутова, М., Паскалева, Р., (2019). Книга за учителя по музика за четвърти клас, София: Анубис. Клет България.
- Иновации в образованието, Шумен: Фабер 2016, ISBN 978-619-00-0477-6, достъпен на: http://shu.bg/sites/default/files/izdaniq/Sbornik_pyt_sem_PF_2016_0.pdf, (посетен на 10.10.2019).
- Министерство на образованието и науката, достъпен на: <https://www.mon.bg/bg/2190>
- Национална стратегия за учене през целия живот 2014-2020, достъпен на: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880>, (посетен на 18.09.2019).
- Закон за предучилищното и училищното образование в сила от 01.08.2016 г., изм. и доп. ДВ. бр. 99 от 12 Декември 2017 г., <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509>, (посетен на 23.10.2019).